

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

МЕХЕД Олег Валерійович - аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів України

ORCID: 0009-0000-5762-1148

DOI 10.32782/EP.2023.4.14

З моменту початку повномасштабної війни внаслідок нападу країни-агресора на Україну життя мільйонів людей стрімко змінилось. Дещо на другий план відійшли цивільні правовідносини, і країна була повністю зорієнтована на виживання і відсіч збройній агресії. Не стала винятком і сфера виконавчого провадження, деякі виконавчі дії стали фізично неможливими, в окремих випадках у інтересах боржників, що опинились в складному становищі, держава пішла на поступки, заморожуючи і відтермінуючи здійснення виконавчих дій.

Проте цивільний обіг – це запорука економічного розвитку, і будь-які його обмеження в середньо- та довгостроковій перспективі загрожують негативними економічними наслідками, отже, саме час детально розібрати, які саме заходи є необхідними, а від яких слід відмовитись, або можливо модифікувати з тим, щоб у повній мірі забезпечувались інтереси всіх сторін виконавчого провадження по можливості і під час війни.

Стверджується, що удосконалення виконавчого провадження має йти за двома напрямками – з одного боку, залишається магистральний напрямок щодо удосконалення, пришвидшення, підвищення ефективності виконавчих дій і як наслідок підвищення швидкості цивільного обігу і взагалі економічної ефективності, пришвидшення «розшивки» конфліктних цивільних правовідносин і постановки в них крапок. З іншого боку, існують протилежні за напрямком фактори реформування, що радше пригальмовують виконавчі процеду-

ри. Ці фактори викликані війною і свідомо введені до чинного законодавства.

Відстоюється позиція, згідно з якою замість мораторія на стягнення на користь осіб, перефразованих у п. 102 Прикінцевих та перехідних положень Закону «Про виконавче провадження», а саме: країни-агресора, афілійованих з нею і її громадянами юридичних осіб, громадян країни-агресора тощо, слід допустити законодавчу заміну всіх таких стягувачів на державу Україна, використати всі кошти на потреби державного бюджету, і вже після закінчення війни визначити, які саме кошти підлягають поверненню у разі, якщо їх стягувачі виявляться непричетними до фінансування агресії.

Ключові слова: виконавче провадження; державний виконавець, приватний виконавець; воєнний стан; примусове стягнення; звернення стягнення на майно; виконавчий збір.

Постановка проблеми

З моменту початку повномасштабної війни внаслідок нападу країни-агресора на Україну життя мільйонів людей стрімко змінилось. Дещо на другий план відійшли цивільні правовідносини, і країна була повністю зорієнтована на виживання і відсіч збройній агресії. Не стала винятком і сфера виконавчого провадження, деякі виконавчі дії стали фізично неможливими, в окремих випадках в інтересах боржників, що опинились у складному становищі, держава пішла на поступки, заморожуючи і відтермінуючи здійснення виконавчих дій.

Проте цивільний обіг – це запорука економічного розвитку, і будь-які його обмеження в середньо- та довгостроковій перспективі загрожують негативними економічними наслідками, отже, саме час детально розібрати, які саме заходи є необхідними, а від яких слід відмовитись, або можливо модифікувати з тим, щоб у повній мірі забезпечувались інтереси всіх сторін виконавчого провадження по можливості і під час війни.

Стан дослідження проблеми (Аналіз останніх досліджень і публікацій)

Дослідженнями в галузі правового регулювання виконавчого провадження займалися такі вчені, як: С. Бичкова, І. Булик, Р. Ігонін, Л. Крупнова, Н. Сергієнко, Є. Фурса, С. Фурса, К. Шевчук, С. Щербак та деякі інші, проте специфіка воєнного стану може бути лише введена з попередніх загальних наукових положень шляхом їх співставлення з цілями і задачами воєнного стану, спроба чого виконується в цьому дослідженні.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

З викликами такого роду практичні працівники і науковці зустрічаються вперше, адже за історію незалежності України прецедентів введення воєнного стану не було, тому функціонування виконавчого провадження під час воєнного стану повинно стати предметом ретельних наукових досліджень.

Таким чином, **метою дослідження** є поновому розглянути цілі і завдання, а також межі примусових дій у процесі стягнення боргових зобов'язань з поправкою на стан війни, що триває, і спробу виробити правила, за якими б здійснювались особливості виконавчих проваджень різних видів.

Виклад основного матеріалу

І. Закон України «Про виконавче провадження» [1] передбачає у п. 10², що фізичні особи – боржники, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть

здійснювати видаткові операції з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує двох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом про Державний бюджет України на 1 січня поточного календарного року, а також сплачувати податки, збори без урахування такого арешту, за умови, що такий поточний рахунок визначений для здійснення видаткових операцій у порядку, встановленому цим підпунктом. Звернення стягнення в межах зазначеної суми на такому рахунку не здійснюється. Для визначення такого поточного рахунку в банку фізична особа – боржник звертається до органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, який наклав арешт на кошти фізичної особи – боржника, із заявою про визначення поточного рахунку в банку для здійснення видаткових операцій. юридичні особи – боржники, самозайняті особи (які використовують найману працю фізичних осіб), на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть здійснювати видаткові операції з поточних рахунків тільки для виплати заробітної плати в розмірі не більше п'яти розмірів мінімальної заробітної плати на місяць на одного працівника такої юридичної особи чи самозайнятої особи, а також для сплати податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Отже, є певна вимога законодавства, що полегшує положення боржників у скрутний для всіх час. Проте слід задати собі питання – а чи співмірним такий захід є по відношенню до стягувачів, у яких так само може бути скрутне фінансове становище.

Також відповідно до закону забороняється відкриття виконавчих проваджень на підставі виконавчих написів нотаріусів, вчинених на кредитних договорах, які не посвідчені нотаріально. Очевидно, це робиться для уникнення масштабних зловживань з використанням невизначеності в умовах військових дій.

Під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану»:

1) зупиняються до припинення або скасування воєнного стану в Україні встановлені частиною першою статті 40 цього Закону строки розгляду Дисциплінарною комісією подань про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності та прийняття рішення про застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення;

2) відомості, які згідно з цим Законом підлягають внесенню до Єдиного реєстру приватних виконавців України, у разі відсутності технічної можливості для їх внесення вносяться Міністерством юстиції України після настання такої можливості;

3) планові та позапланові перевірки діяльності приватних виконавців не проводяться, крім передбачених підпунктом 9 цього пункту перевірок приватних виконавців, стосовно яких є сумніви щодо факту здійснення ними своєї діяльності в офісі приватного виконавця. У разі якщо на день введення воєнного стану позапланова перевірка діяльності приватного виконавця не була проведена, така перевірка проводиться в порядку, встановленому Міністерством юстиції України, після припинення або скасування воєнного стану за письмовим зверненням учасника виконавчого провадження щодо рішень, дій або бездіяльності приватного виконавця [2].

Приватний виконавець, який має на виконанні незакінчені виконавчі провадження, може змінити виконавчий округ у разі, якщо його офіс розташований у територіальній громаді, що належить до територій, на яких ведуться активні бойові дії, або тимчасово окупованих територій відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованої Російською Федерацією території України. Такий приватний виконавець продовжує примусове виконання виконавчих документів, що перебували у нього на виконанні у виконавчому окрузі, який він змінив, з урахуванням обмежень, встановлених законодавством про виконавче провадження [2].

У період дії воєнного стану приватний виконавець, який заміщуватиме приватного

виконавця, може визначатись з приватних виконавців, які мають доступ до автоматизованої системи виконавчого провадження та офіс яких розташований у територіальній громаді, що не належить до територій, на яких ведуться активні бойові дії, або тимчасово окупованих територій відповідно до Переліку [3].

Виконавчі правовідносини виникають у зв'язку з невиконанням боржником своїх обов'язків у добровільному порядку, тоді держава фактично санкціонує, дозволяє застосовувати при примусовому виконанні рішення заходи примусового виконання, що чітко передбачені законодавством про виконавче провадження. З одного боку, держава чітко визначила процедуру примусового виконання рішень, і, таким чином, санкціонує потенційну можливість примусу до зобов'язаної особи в чітких межах виконавчого провадження, а з іншого, стягувач, подаючи встановлені законом документи до Державної виконавчої служби, санкціонує примусове стягнення до конкретного боржника як наслідок невиконання останнім своїх обов'язків у добровільному порядку [4 с.12].

Досліджувались також і відносини щодо заміни сторони у виконавчому провадженні, які так само можуть бути актуальними під час війни [5]. На нашу думку, мораторій, який було запроваджено п. 10² Закону, варто модифікувати та замінити всіх осіб, передбачених у цьому пункті однією стороною – Українською державою, з тим, щоб кошти не завмирили на роки в заморожених виконавчих провадженнях, а були стягнуті якнайшвидше до державного бюджету, працювали на оборону країни, а потім після закінчення воєнного стану в індивідуальному порядку вирішувалось, чи мають право на регресну компенсацію такі особи, виключно, якщо доведуть, що не сприяли і не підтримували військову агресію проти України.

На зміст тієї чи іншої систематизації інформації з примусового виконання рішень впливають суб'єктивні фактори, які і зумовлюють її остаточний обсяг, послідовність викладення і контекст надання. Наприклад, за своїм правовим значенням функції виконавчого провадження мають передувати

організаційній структурі виконавців, але для поступового ознайомлення студентів з наукою виконавчого процесу варто надати інформацію про тих осіб, які вчиняють виконавчі дії, щоб в наступному послідовно та системно розкрити їх повноваження з урахуванням специфіки різних видів виконавчих проваджень [6, с.181].

Так само про механізм процесуальної аналогії згадує Н. Сергієнко – можлива заміна сторін у виконавчому провадженні, якщо вони вибули з процесуального відношення, як це відбувається зі сторонами виконавчого провадження [7, с. 78].

Усі досліджені недоліки стадій адміністративних процедур виконавчого провадження переважно пов'язані з: відсутністю мораторію на подання заяви про відкриття виконавчого провадження та проведення виконавчих дій на період до завершення проведення антитерористичної операції, затягуванням строків перевірки виконавчого документу щодо відповідності законодавчо встановленим вимогам, недосконалістю механізмів оскарження рішень, дій або бездіяльності приватних виконавців, відсутністю можливості повернення виконавчого збору боржника та пільг щодо його сплати, обмеженням прав боржника щодо ініціювання перевірки законності виконавчого провадження, необґрунтованою диференціацією окремих юрисдикційних рішень за ознакою строковості розшуку майна боржника, відсутність законодавчо визначених підстав повернення виконавчого документу органу й особі, рішення яких підлягають примусовому виконанню (окрім суду); недосконалістю підстав закінчення виконавчого провадження [8, с. 374].

Отже, в ідеальній версії виконавче провадження як процес проходить чотири стадії. За цією версією виконавче провадження відбувається поза межами соціального конфлікту і в багатьох випадках, такий сценарій можливий, якщо державний виконавець або приватний виконавець правильно та професійно зіграє свою роль, а керівник органу державної виконавчої служби, на належному правовому та професійно-психологічному рівні організує таку роботу, природньо за умов повної відсут-

ності корупційно-кримінальних інтересів та схем [9].

На думку Катерини Шевчук, чинне національне законодавство щодо участі сторін у виконавчому провадженні містить чимало колізій та прогалин, а тому потребує вдосконалення. Зокрема, вбачається за необхідне доповнити З У «Про виконавче провадження» статтею «Права та обов'язки стягувача» та статтею «Права та обов'язки боржника». Вказані заходи сприятимуть підвищенню ефективності застосування національних норм щодо здійснення виконавчого провадження в Україні [10, с. 77].

Якщо представник має обмеження щодо вчинення певних дій від імені сторони виконавчого провадження, то про це має бути вказано в його довіреності як документі, який посвідчує його повноваження як представника. Перспективними видаються й подальші наукові розробки тематики представництва у виконавчому процесі, враховуючи, що, загалом представництву в юрисдикційних діяльностях як правовідношенню властива багатогранність – матеріально-правовий аспект, процесуально-правовий аспект [11, с.175].

За роки незалежності в Україні сформувалась власна система суб'єктів виконавчого провадження. Однак, практика свідчить, що її функціонування мало ефектне і повноцінне. У першу чергу, це зумовлено недостатнім досвідом правового регулювання системи суб'єктів виконавчого провадження як складової інституту адміністративного права. Цей чинник сприяв неналежному та несвоєчасному виконанню рішень судів та інших органів, що стало однією з головних причин падіння авторитету судової влади. Відсутність чіткого визначення правового статусу суб'єктів виконавчого провадження, розмаїття юридичних взаємозв'язків, що існували між ними, нормативно – правового забезпечення виконання рішень судів та інших органів призводило до ситуації, коли боржник знаходився в кращому становищі порівняно з кредитором. Це створювало перешкоди для розвитку рівноправних ринкових відносин, підривало авторитет правової системи України. Виникла ситуація, коли особа

не могла бути впевнена у відшкодуванні за-
подіяних їй збитків [12, с. 1].

Висновки

Отже, всі перераховані наукові заува-
ження є доволі справедливими і не втрача-
ють своєї цінності навіть в умовах радикаль-
них змін у виконавчому провадженні через
повномасштабне вторгнення.

На нашу думку, удосконалення вико-
навчого провадження має йти за двома на-
прямами – з одного боку, залишається ма-
гістральний напрямок щодо удосконалення,
пришвидшення, підвищення ефективності
виконавчих дій і як наслідок підвищення
швидкості цивільного обігу і взагалі еконо-
мічної ефективності, пришвидшення «роз-
шивки» конфліктних цивільних правовід-
носин і постановки в них крапок. З іншого
боку, існують протилежні за напрямком
фактори реформування, що радше пригаль-
мовують виконавчі процедури. Ці фактори
викликані війною і свідомо введені до чин-
ного законодавства.

Продовжуємо наполягати на позиції,
згідно з якою замість мораторія на стяг-
нення на користь осіб, перерахованих в п.
10² Прикінцевих та перехідних положень
Закону «Про виконавче провадження», а
саме країни-агресора, афільованих з нею і
її громадянами юридичних осіб, громадян
країни-агресора тощо, слід допустити за-
конодавчу заміну всіх таких стягувачів на
державу Україна, використати всі кошти на
потреби державного бюджету, і вже після
закінчення війни визначити, які саме кошти
підлягають поверненню у разі, якщо їх стя-
гувачі виявляться непричетними до фінан-
сування агресії.

Література

1. Про виконавче провадження. За-
кон України від 2 червня 2016 року № 1404-
VIII URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/
show/1404-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text)
2. Про органи та осіб, які здійсню-
ють примусове виконання судових рішень
і рішень інших органів. Закон України
від 2 червня 2016 року № 1403-VIII URL:
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#
Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text)

3. Про затвердження Інструкції з орга-
нізації примусового виконання рішень. На-
каз Міністерства юстиції 02.04.2012 № 512/5
URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/
z0489-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text)

4. Щербак С.В. Адміністративно-пра-
вово регулювання виконавчого проваджен-
ня в Україні : автореф. дис. на здобуття наук.
ступеня канд. юридич. наук : спец. 12.00.07
– теорія управління; адміністративне право
і процес; фінансове право / С.В. Щербак ;
Національна академія наук України Інсти-
тут держави і права ім. В. М. Корецького. –
Київ, 2002. – 16 с.

5. Бичкова С.С. Правонаступництво
у виконавчому провадженні. Науковий ві-
сник Міжнародного гуманітарного універ-
ситету . Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-2.
Том 2. с. 5-8.

6. Фурса С.Я., Фурса Є. І. Система на-
уки виконавчого процесу: актуальні питан-
ня. Науковий вісник Ужгородського Націо-
нального Університету. Серія Право. 2022.
С. 177-182.

7. Сергієнко Н.А. Сторони виконавчо-
го провадження: окремі проблеми їхнього
правового статусу. ReOS – scientific journal of
legal sciences. 01. 2020. с. 75-78 URL: [https://
elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31541/1/N_
Serhienko_ReOS_1_2020_FPMV.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31541/1/N_Serhienko_ReOS_1_2020_FPMV.pdf)

8. Крупнова Л.В. Система виконавчого
провадження в Україні: теоретико-правові та
праксеологічні аспекти. Дис. доктора юрид.
наук. 12.00.07 адміністративне право і про-
цес; фінансове право; інформаційне право.
К. 2018. 455 с.

9. Булик І.А. Особливості виконав-
чого провадження в Україні. Київський
часопис права. 2021. №1 с. 65-71 URL:
[http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/
kyivchasprava/article/view/11/10](http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/11/10)

10. Шевчук К.П. Сторони виконавчого
провадження. Цивілістична процесуаль-
на думка. Виконавчий процес. 2017. №1.
с. 74-77. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/
cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM
=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&I
MAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file
name=PDF/tsprv_2017_1_19.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tsprv_2017_1_19.pdf)

11. Сергієнко Н. А. Представники сто-
рін виконавчого провадження: окремі пи-

тання їхнього правового статусу *Юридичний вісник*. – Одеса : Гельветика – 2019. – № 4. – С. 173-177. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15836?show=full>

12. Ігонін Р.В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження. Автореф. дис. канд. юр. наук. 12.00.07. адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. Ірпінь. 2007. 21 с.

Mekhed Oleg Valeriiovych
**ENFORCEMENT PROCEEDINGS
DURING MARTIAL LAW**

Since the beginning of a full-scale war, as a result of the aggressor country's attack on Ukraine, the lives of millions of people have changed rapidly. Civil legal relations faded into the background and the country was fully focused on survival and repulsion of armed aggression. The sphere of enforcement proceedings was no exception, some enforcement actions became physically impossible, in some cases, in the interests of debtors in a difficult situation, the state made concessions, freezing and postponing the implementation of enforcement actions.

Проте цивільний обіг це є запорука економічного розвитку і будь-які його обмеження в середньо- та довгостроковій перспективі загрожують негативними економічними наслідками, отже саме час детально розібрати, які саме заходи є необхідними, а від яких слід відмовитись, або можливо мо-

дифікувати з тим, щоб у повній мірі забезпечувались інтереси всіх сторін виконавчого провадження по можливості і під час війни.

It is argued that the improvement of enforcement proceedings should go in two directions – on the one hand, there remains the main direction of improving, accelerating, increasing the efficiency of enforcement actions and, as a result, increasing the speed of civil circulation and, in general, economic efficiency, accelerating the «unstitching» of conflicting civil legal relations and putting points to them. On the other hand, there are opposite reform factors that rather slow down enforcement procedures. These factors are caused by the war and deliberately introduced into the current legislation.

The position is defended that instead of a moratorium on recovery in favor of persons listed in paragraph 102 of the Final and Transitional Provisions of the Law «On Enforcement Proceedings», namely the aggressor country, legal entities affiliated with it and its citizens, citizens of the aggressor country, etc., it is necessary to allow the legislative replacement of all such claimants with the state of Ukraine, use all funds for the needs of the state budget, and after the end of the war determine what kind of funds are subject to return if their claimants are not involved in financing the aggression.

Keywords: enforcement proceedings; state executor, private executor; martial law; enforcement; foreclosure on property; executive fee.